

Bertrana de capçalera: la gran sèrie barcelonina de Prudenci Bertrana

Jaume Rufí i Pagès

Bertrana de capçalera

En el marc de l'Any Bertrana, que se celebra aquest 2017, la Biblioteca de la Universitat de Girona (UdG) ha endegat *Bertrana de capçalera*¹ un projecte per recollir les referències i les còpies digitalitzades dels articles a la premsa de Prudenci i Aurora Bertrana.

El punt de partida del projecte van ser els centenars d'articles que, dins les publicacions o retallats, sovint anotats o fins i tot, manuscrits; es trobaven al Fons Prudenci Aurora Bertrana de la UdG².

A partir d'aquest fons, davant l'absència d'un repertori complet, amb la utilització de fonts diverses i gràcies a la digitalització de gran part de la premsa catalana a portals com *ARCA*, *Biblioteca Virtual de Premsa Històrica*, *Memòriaesquerra.cat*, *Premsa digitalitzada de l'Ajuntament de Girona...*, la Biblioteca de la UdG ha construït una base de dades que vol donar accés a l'obra periodística d'aquests dos grans escriptors.

En el cas de Prudenci Bertrana, amb una obra ingent en quantitat (s'han recollit ja prop de 1.400 col·laboracions seves a la premsa), la tasca ha representat un buidatge sistemàtic de les publicacions que va dirigir o en les quals va col·laborar. Per a Aurora Bertrana, la base de dades recull ja la totalitat dels seus articles dels anys 20 i 30 del segle passat, molts d'ells relacionats amb els seus viatges a la Polinèsia i el Marroc.

La base de dades permet cercar i llistar els articles per diferents

criteris: títol, data, diari/revista o sèrie. Així és possible, per exemple, restringir la consulta per anys o períodes (1a Guerra Mundial, IIa República...); seleccionar alguna de les columnes que Prudenci Bertrana va escriure a diaris barcelonins, com l'*Ideari bàrbar* (*La Publicidad*); centrar-se en la seva crítica teatral per a una determinada sala barcelonina (Romea, Poliorama...); o també consultar les primeres versions dels *Paradisos oceànics* d'Aurora Bertrana publicades a *D'ací i d'allà*. Finalment, la major part dels articles els podem llegir en pantalla o imprimir per a la seva lectura o anàlisi en paper.

Bertrana de capçalera vol ser una eina activa i col·laborativa que recopili i ordeni l'obra periodística de Prudenci i Aurora Bertrana i alhora faciliti la lectura als lectors i la recerca als investigadors, en un àmbit encara poc conegut i estudiat.

La gran sèrie barcelonina de Prudenci Bertrana

L'estat del projecte *Bertrana de capçalera* a finals de 2017 permet ja disposar d'un recull prou important de l'obra periodística dels dos escriptors, que fa possible el seu estudi global o a partir de diferents criteris. En aquest article presentarem unes primeres línies d'anàlisi sobre els gruix de l'obra periodística de Prudenci Bertrana a Barcelona³, la concentrada en tres sèries que sumen prop d'un miler d'articles⁴: *Ideari bàrbar* (*El Poble Català*, 36 articles,

15/II/1914-18/IV/1914), *Ideari bàrbar* (*La Publicidad*, 428 articles, 14/V/1920-28/IV/1922) i *Impromptu* (*La Veu de Catalunya*, més de 398 articles, 8/X/1922-28/IV/1936⁵).

Creiem que aquestes tres columnes poden ser aproximades com una corpus que, tot i la seva evolució, manté una homogeneïtat que en permet un estudi conjunt. Aquesta unitat ja l'apuntaria el mateix Prudenci Bertrana que, en publicar el recull *Impromptus I* el 1936⁶, hi inclouria no només els articles publicats sota aquesta capçalera a *La Veu de Catalunya* sinó també diferents articles de l'*Ideari bàrbar*⁷. Aquesta continuïtat és fa patent també en la mirada i en la veu del narrador així com en la repetició i en el reaprofitament de temes, anècdotes i motius entre les tres sèries i també als dos darrers volums d'*Entre la terra i els núvols*⁸. En aquesta mateixa línia, creiem que podem delimitar, en aquests prop de miler d'articles, un «ideari» comú.

Punt d'ovir

Sovint s'ha estandarditzat com a «oposició camp/ciutat», el tema central de bona part de l'obra de Bertrana, que es situa també en l'eix dels seus articles barcelonins. Creiem però que seria més exacte tractar aquest *leitmotiv* com a punt de vista: el d'un peculiar narrador «bàrbar», solitari, trasplantat i gens acomodat a la ciutat, enyoradís, lúcida i inquiet, desenganyat i pessimista. Aquesta visió és constant des del breu *Ide-*

*ari bàrbar*⁹ fins al darrer *Impromptu* de 1936¹⁰.

Des d'aquesta òptica d'antitesi entre els dos entorns, sí que hi podem resseguir una evolució en el to. A l'*Ideari bàrbar*, Bertrana parla en boca d'un *alter ego*: «Roc»¹¹, que li permet un registre extern, més relaxat i allunyat de sí mateix, rebec, irònic i burlesc, d'un «barbarisme» radical i salvatge¹². En les sèries següents, la ironia esdevé més sarcàstica i aquest sarcasme es torna agre i càustic. L'humor s'esvaeix i un Bertrana, que envelleix i s'empassa les desgràcies personals, es pot mostrar sovint com un rondinaire amargat i repetitiu.

Tanmateix, aquesta mala sang mai no pot vèncer del tot a la seva profunda empatia envers la humanitat i «les belleses de la natura»¹³. Entre una feina d'encàrrec feta, dia a dia, amb ofici però sovint sense vigor, Bertrana, a vegades toca el cel com a narrador i no es gens estrany que en aquests moments coincideixin vida i escriptura. És així quan parla del poble¹⁴, quan trepitja el barri¹⁵ i sobretot, quan retorna per un breu període de l'exili urbà i escriu sobre les seves estades estivals a l'Empordà o al Berguedà¹⁶. En aquests articles que sumen la identificació vivencial i la força literària, l'observador distant s'implica, el pintor entra dins el quadre, el caçador troba la presa i s'illumina l'ànima de l'escriptor.

Vivir ciutadana¹⁷

Més enllà d'aquesta visió constant i d'aquest to canviant, com

podríem definir i descriure globalment els articles d'aquesta monumental «sèrie barcelonina» de Bertrana?

Les peces parteixen gairebé sempre de successos o escenes urbanes, de paisatges quotidians que l'autor aprofita, mitjançant el seu domini de la llengua, per descriure i ben escriure amb gran detall («...tinc per costum, en ocasions semblants, inventariar el que em rodeja, un remei per a l'enllemiment...»¹⁸). Aquesta anècdota pot ser intranscendent, sense contingut, un «enraonar a soles»¹⁹ que serveix només de vehicle per a un ofici fred o també ser utilitzada per transmetre alguna «pedagogia ambulanta»²⁰; ja sigui un «punt d'ovir»²¹ personal, una moral o un símbol.

No seria prou exacte qualificar com a cròniques aquestes pinzellades subjectives on la finalitat informativa és secundària i on a més, les referències al context social, polític o econòmic, són tangencials, tot i que puguin servir també com a punt de partida.

En el paper del context podríem traçar un Bertrana cada vegada més allunyat també d'aquesta realitat històrica, desencaixat i tancat en el seu propi món. Certament, en els articles hi trobarem referències a la crisi econòmica que segueix a la Gran Guerra²², a la guerra del Rif²³, al conflicte a Irlanda²⁴ o al pistolerisme²⁵ que marquen aquells anys. Tanmateix, poc servei ens farà com a font documental per a la «gran» història, un Bertrana que esmenta o utilitza fets, personalitats i notícies però que pot arribar a semblar insensible als esdeveniments²⁶.

El que no podem obviar és el paper de Bertrana com a reporter d'una Barcelona quotidiana i de carrer d'entre la Primera Guerra

mundial i la Guerra Civil. Amb els seus escrits passem per carrers, places, jardins i platges, en ells hi veiem passar tot a mena de vehicles (tramvies, aeroplans, sidecars, carros, automòbils...), bèsties i caràcters humans, hi xafardegem aparadors, hi coneixem oficis i professions –també la seva: periodista, crític teatral i hi ressequin costums i hi celebrem festivitats, tot seguint el pas del temps.

trana també com a escriptor barceloní, encara que sigui un paper que ell mai no hagués volgut i que tampoc no l'ha fet mereixedor d'homenatges.

Prosa sinuosa

El vehicle de Bertrana és un català que, des d'un *Idèari barbre*²⁷ que no assimila encara la normativa fabriana, evoluciona cap una major estandardització que manté encara tocs arcaïtzants,

l'exuberància típica de Bertrana en el vocabulari i l'adjectivació i l'ús freqüent de dites, locucions i frases fetes.

La llengua és també el tema d'alguns dels articles²⁸ i en un d'ells hi trobem una definició pròpia, del seu estil i del desconcert que sovint provoca: «...ja comprenc que en la Banca, l'exactitud i la claredat són coses que predisposen en contra de la prosa sinuosa amb que hom desitja aparèixer, per a no semblar-se precisament, a un comerciant»²⁹.

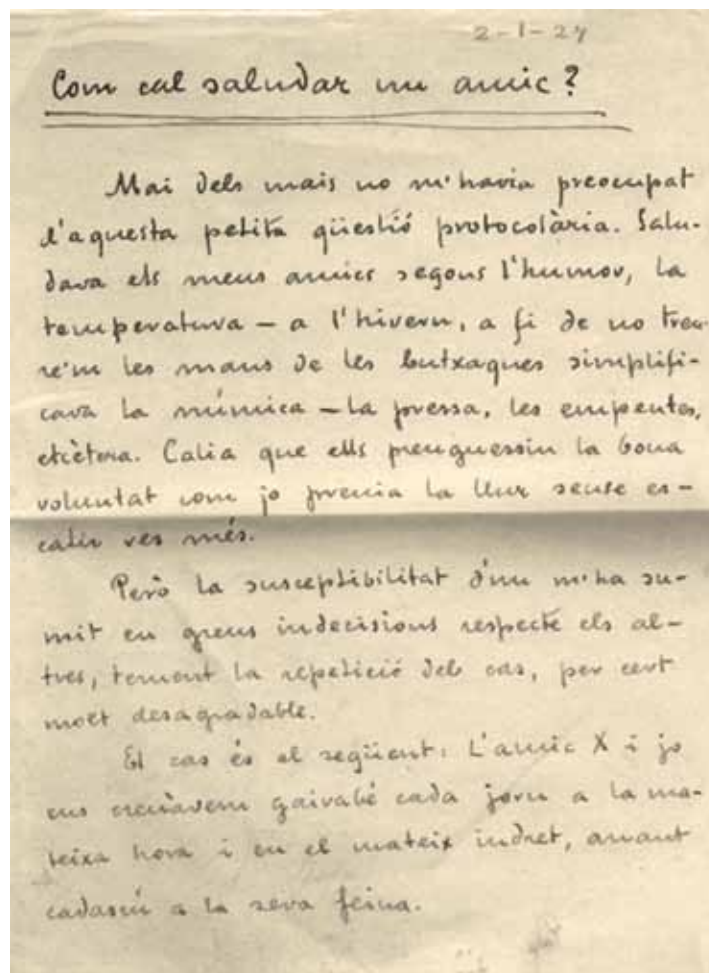
Religió pràctica

A banda de l'òptica, l'anècdota i el mitjà; quines idees ens transmeten aquest prop de miler de columnes escrites, gairebé a diari, entre 1914 i 1936, des del carrer de Llúria, per un «bàrbar» desterrat que es definia com «un poc filòsof i moralista»³⁰:

Hi podem reconèixer el pòsit republicà, bressolat en els pamflets gironins i reforçat en els primers mitjans barcelonins que l'acullen³¹. Tanmateix, aquesta posició, que podia ser de màxima avançada a la Girona clerical de principis de segle, no ho seria pas a la Barcelona dels anys trenta, quan Bertrana troba refugi a *La Veu de Catalunya*, òrgan de la Lliga.

En tot cas, parlar d'ideologia de Prudenci Bertrana en un sentit estructurat, de bàndol, seria inapropiat i també antibertranià, en un home que es mostrava contrari al fanatisme i als fanàtics³².

El que sí que podem fer és extreure dels articles d'aquestes tres columnes barcelonines uns trets característics de la seva «religió pràctica»³³. Bertrana es defineix com un «un home ferreny de costums democràtics»³⁴, partidari d'una «democràcia honesta»³⁵ amb una gran estima per a la

Manuscrit de «Com cal saludar un amic». FONDS BERTRANA (UNIVERSITAT DE GIRONA), PUBLICAT A: LA VEU DE CATALUNYA. 02/01/1927: 5 (IMPROMPTU)

El seu esguard és antagònic però ser un desplaçat de comarques no era gens extraordinari en aquella Barcelona que conservava encara alguns trets rurals. És hora doncs de reivindicar Ber-

«gent democràtica»³⁶, la que viatja en tercera i li serveix d'inspiració («enlloc la paraula democràcia fa de més bon dir que en un departament de tercera», «qui tiri per novellista o comediògraf que no viatgi altrament»³⁷). Aquest ús peculiar del concepte democràcia i dels seu derivats, més que una posició política, transmet una gran afinitat, compassió i tendresa, envers la gent senzilla i humil³⁸. Són aquests els mateixos

components; des de la seva condició de company de viatge de la tradició republicana, crític amb el règim dinàstic⁴⁹, la burocràcia⁵⁰ i l'espanyolisme⁵¹ però amb un catalanisme gens patrioter⁵², la preferència d'un escriptor «rus que escriu en català»⁵³ per «les cristianitzants doctrines dels dos eslaus aristòcrates»: Tolstoi⁵⁴ i Kropotkin⁵⁵; «reivindicador de nostra gerarquia d'èssers pacífics, socials, bondosos i progressius» en

un component utòpic i icarià⁵⁶ i també un cristianisme igualitari i franciscà⁵⁷, fruit potser d'un altre pòsit, el familiar carlí, conservador i religiós, que ressorgirà amb l'edat i en el context del treball al diari de la Lliga.

No ens ha d'estranyar doncs que Bertrana es qualifiqui com a «inofensiu»⁵⁸ que ens digui —sense que calgui—: «jo no tinc pas un temperament extremista»⁵⁹ i que no desaprofiti tampoc ocasions per criticar el «bolxevisme»⁶⁰ el sindicalisme⁶¹ quan aquests pren progressivament l'escenari i també per dirigir la seva ploma contra doctrines d'avantguarda⁶² supersticions i pseudociències⁶³.

En un terreny més personal, és ben significatiu que Bertrana, definit, via «Roc», en el seu primer *Ideari barbre*, de 1914, com a «muntanyenc aciensat, un poc tímid i un poc estoic»⁶⁴; clogui anys i desgràcies després els seu darrer *Impromptu* amb una nova manifestació de resistència estoica («!Ah, la vida, quina cosa tan fràgil, però, també quina cosa més resistent»⁶⁵).

Repàs⁶⁶

El Bertrana d'aquestes columnes barcelonines és només periodista pel mitjà que el publica. Creador més que reporter; és un escriptor a ràfegues que engega els seus trets, alimenticis o brillants, però sempre subjectius.

Tot i que Prudenci Bertrana es resisteix a ser cronista urbà, ho és, sovint contra la mateixa ciutat i esdevé testimoni d'una Barcelo-

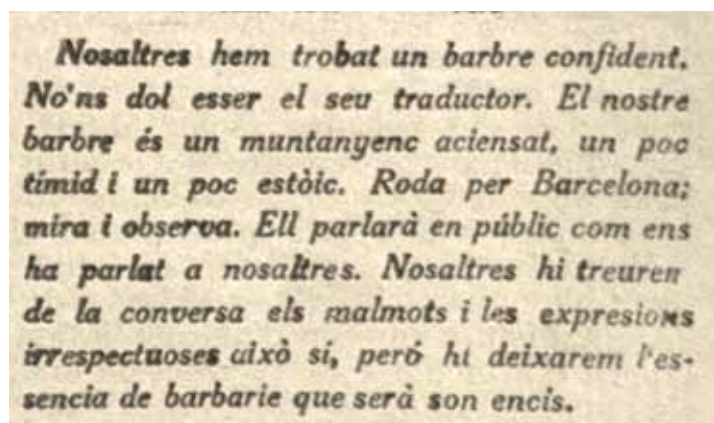
na en canvi mentre ens transmet, sense voluntat de doctrina, el seu ideari personal.

Podem considerar cada un dels seus article barcelonins com a un «impromptu» en tant que peces literàries breus, de factura ràpida, però també podem dir que són tots «idearis» per les «filosofia menor»⁶⁷ que s'hi trasllada i qualificar-los igualment de «bàrbar» pel punt de vista que s'hi manté.

Molts dels articles d'aquestes tres columnes han estat recollits i publicats posteriorment pel mateix Bertrana o en antologies més recents però queda encara molta feina pendent. L'edició, integral o selectiva, d'aquestes sèries ompliria una buit en els estudis bertranians i sobretot, de goig als seu lectors.

Notes

1. *Bertrana de capçalera: articles a la premsa de Prudenci i Aurora Bertrana*. 2017. Universitat de Girona. 20 octubre 2017. <http://www2.udg.edu/FonsEspecialsBiblioteca/PrudenciAuroraBertrana/articles/tabid/24611>
2. *Fons Prudenci i Aurora Bertana*. Universitat de Girona. 20 octubre 2017. <http://www2.udg.edu/fonsespecials-biblioteca/Bertrana>
3. Aquest article és deutor dels treballs de Lanao, Pau. «Bertrana: escriptor de vocació, periodista per obligació. *Prudenci Bertrana i la seva època*. Girona: Generalitat de Catalunya, 1989 i sobretot, del treball de recerca de doctorat inèdit de: Portell, Carmina. *Ideari barbre (El Poble català, 1914), Ideari bàrbar (La Publicidad, 1920-1922) de Prudenci Bertrana: introducció a l'estudi i edició crítica*. 1999, que inclou una transcripció completa d'aquestes dos Idearis. Prudenci Bertrana s'incorpora com a director a *La Campana de Gràcia* i a l'*Esquella de la Torratxa* el 1912 i ja no deixa la premsa barcelonina fins a l'esclat de la Guerra Civil. Cal sumar a aquestes grans sèries, els articles resultants de la seva tasca de crític teatral a *La Publicidad* i a *La Veu de Catalunya*, les col·laboracions durant la Gran Guerra a *Iberia*, així com contribucions més puntuals en altres mitjans.
4. Queda pendent la incorporació a aquest estudi de les gran sèries barcelonines de Prudenci Bertrana, els més d'un centenar articles escrits a l'*Esquella de la Torratxa* sota l'epígraf «Crònica».
5. Per als *Impromptu*, la xifra no es pot donar com a definitiva atès que no s'ha pogut treballar a partir d'un repertori complet i la recopilació ha implicat una cerca exhaustiva sobre la base de dades ARCA. Els resultats d'aquesta tasca no es poden encara

Fragment del primer «Ideari barbre». [sense títol]. *El Poble català*. 25/02/1914: 1 (ideari barbre)

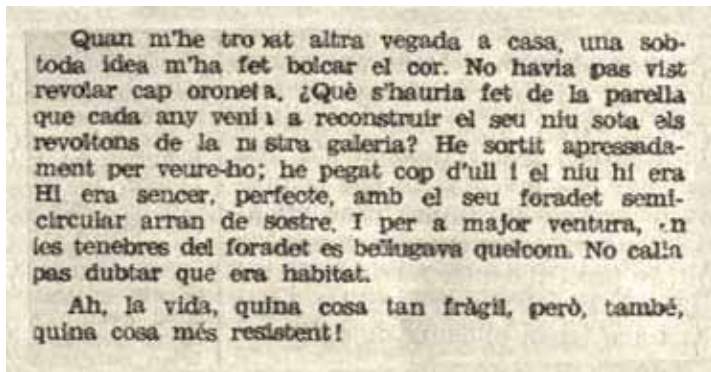
sentiments que el commovien al seu territori bàrbar. Així, aquesta connexió fa que fins i tot el to amarg s'endolceixi i la prosa brilli quan parla del poble i que Bertrana assimili el proletariat, tot i que urbà, als seus estimats personatges de boscos i camps: («... el grup d'obriers reunia, al primer cop d'ull, totes les característiques d'un grup de bosquerols»³⁹). Alhora, Bertrana trasllada a l'interior de la ciutat la seva antítesi constant⁴⁰ i no desaprofita ocasió per criticar els «aristòcrates i burgesos ben peixats i ben vestits»⁴¹ del Passeig de Gràcia i els seus costums i usos lingüístics⁴². Com expressa «barbremment»: «els senyors, si no et mosseguen, et fan mossegar»⁴³

Aquest empatia envers les classes populars s'amplia, lògicament, a d'altres febles: les dones⁴⁴, els nens⁴⁵ i com no podia ser d'altra manera; als animals⁴⁶, tot fent de Bertrana un animalista —i anti-taurí⁴⁷ — *avant le lettre*, tot i que caçador (o potser per caçador?).

En definitiva, el seu «democratism» té poc de posició política, es tracta d'una concepció humanitària i humanista⁴⁸ on es barregen i evolucionen diferents

Fragment de: «Viatgeu en tercera». *La Veu de Catalunya*. 15/01/1929: 5 (Impromptu)

Fragment del darrer «Impromptu». «De bella arribada». *La Veu de Catalunya*. 12/07/1936: 7 (Impromptu)

donar per finalitzats i poden quedar encara articles que no hagi sigut localitzats.

6. Bertrana, Prudenci. Impromptu I. Barcelona: Catalonia, 1936
7. I de l'*Esquella de la Torratxa*. (Vegeu nota 4)
8. Bertrana, Prudenci. *Entre la terra i els nivols: El vagabund: novel·la*. Barcelona: Catalonia, 1933; Bertrana Prudenci. *L'impenitent: entre la terra i els nivols, novel·la*. Barcelona: Dalmau i Jover, 1948
9. [sense títol]. *El Poble català*. 25/02/1914: 1 (Ideari barbre)
10. «De bella arribada». *La Veu de Catalunya*. 12/07/1936: 7 (Impromptu)
11. Al primer *Ideari barbre*, sense títol i signat com a Prudenci Bertrana, es presenta aquest personatge, encara sense «seudònim» i ens diu «Nosaltres hem trobat un barbre confident. No'ns dol ésser el seu traductor». Els articles següents d'aquesta sèrie anirien signats com a «Roc».
12. «De xic vaig veure un jove mort d'una ganivetada en un aplec. A pagès quan s'esbatussen, maten d'un sol cop», a. «Carnatge». *El Poble català*. 27/II/1914: (Ideari barbre). Vegeu també: «Un de la meua terra». *El Poble català*. 17/03/1914: 1 (Ideari barbre)
13. Del conegut text «programàtic» de Bertrana, Prudenci. «De les belleses de la natura y el meu goig» conferència llegida a l'ANC de Barcelona. Fons Bertrana (Universitat de Girona)
14. «Els carros de l'alegria». *La Publicidad*. 12/07/1920: 1 (Ideari bàrbar)
15. «Tarda de festa en un suburbi». *La Publicidad*. 29/11/1929: 1 (Ideari bàrbar)
16. Vegeu, per exemple els grup d'articles escrits, des de Sant Pere Pescador, l'estiu de 1920, com ara: «Sant Miquel i el tartaner». *La Publicidad*. 17/08/1920: 1 (Ideari bàrbar) o «El corcò de la consciència». *La Publicidad*. 04/09/1920: 1 (Ideari bàrbar) o bé els posteriors: «Vaig a cometre una indiscreció». *La Veu de Catalunya*. 12/03/1929: 7 (Impromptu); «Em-

- pordanesa». *La Veu de Catalunya*. 21/01/1934: 6 (Impromptu)
17. «La vivor ciutadana». *El Poble català*. 11/03/1914: 1 (Ideari barbre)
18. «La xibeca de l'herbolari». *La Publicidad*. 14/12/1921: 1. (Ideari bàrbar)
19. «Enraonar a soles». *La Publicidad*. 29/03/1922: 1 (Ideari bàrbar)
20. «Pedagogia ambulants». *La Publicidad*. 22/07/1920: 1 (Ideari bàrbar)
21. «El punt d'ovir del cotxer». *La Publicidad*. 18/06/1920: 1 (Ideari bàrbar); «Dos punt d'ovir». *La Publicidad*. 25/01/1922:1 (Ideari bàrbar)
22. «La vida cara». *La Publicidad*. 16/08/1920: 1 (Ideari bàrbar),
23. «No és tot u un moro o un colom». *La Publicidad*. 26/08/1921: 1 (Ideari bàrbar); «El camaleó del Rif». *La Publicidad*. 23/09/1921: 1 (Ideari bàrbar); «L'esperó de la derrota». *La Publicidad*. 12/10/1921: 1 (Ideari bàrbar); «Bombardeigs». *La Publicidad*. 11/04/1922: 1 (Ideari bàrbar)
24. «El falziot retut». *La Publicidad*. 21/06/1921: 1 (Ideari bàrbar); «Cal vigilar l'entusiasme». *La Publicidad*. 29/10/1929: 1 (Ideari bàrbar)
25. «El nas dels policies». *La Publicidad*. 30/10/1920: 1 (Ideari bàrbar); «Els pardals». *La Publicidad*. 13/11/1920:1 (Ideari bàrbar); «Sorpreses de la vida». *La Publicidad*. 24/11/1920: 2 (Ideari bàrbar)
26. «Una carta cèlebre que no diu res». *La Publicidad*. 07/04/1921: 1 (Ideari bàrbar)
27. Per a la llengua de l'Ideari barbre i l'Ideari bàrbar, vegeu: Portell, Carmina... (vegeu nota 3)
28. Vegeu, per exemple: «El bon terrissaire». *La Publicidad*. 20/07/1921: 1 (Ideari bàrbar); «El Cafè d'en Nasi i el català que ara es parla». *La Publicidad*. 26/08/1920: 1 (Ideari bàrbar); «La paraula». *La Publicidad*. 13/07/1921: 1 (Ideari bàrbar); «Bufar i fer empolles». *La Publicidad*. 10/03/1922: 1 (Ideari bàrbar)
29. «A unes senyorettes que no entenen l'ironia». *La Publicidad*. 21/12/1921: 1 (Ideari bàrbar)
30. «Normes refrigerants». *La Publicidad*. 23/07/1920: 1 (Ideari bàrbar)
31. Prudenci Bertrana dirigeix La Campana de Gràcia i l'*Esquella de la Torratxa*, des de
32. «Les ànimes canines flairen amb delectança àdhuc les emanacions corporals de l'idol». I aqueixos són els més fidels i alhora els més peri-

- llós a: «Aclaracions sobre el nostre ideari: «Les canilles». *La Publicidad*. 14/07/1921: 1 (Ideari bàrbar)
33. «Religió pràctica». *La Publicidad*. 02/04/1914: 1 (Ideari barbre)
34. «La bravada persecutòria». *La Publicidad*. 26/11/1920: 1 (Ideari bàrbar)
35. «Cantaires d'en Clavés». *La Publicidad*. 03/04/1922: 1 (Ideari bàrbar)
36. «Un viatge interurbà». *El Poble català*. 22/03/1914 (Ideari barbre)
37. «Viatgeu en tercera». *La Veu de Catalunya*. 15/01/1929: 5 (Impromptu)
38. «Els carros de l'alegria». *La Publicidad*. 12/07/1920: 1 (Ideari bàrbar); «La corneta embussada». *La Veu de Catalunya*. 17/01/1925: 5 (Impromptu)
39. «Mala menja». *La Publicidad*. 22/12/1921: 1 (Ideari bàrbar)
40. «L'abundancia mata la fam». *El Poble català*. 01/04/1914: 1 (Ideari barbre); «L'Hostal i el gran hotel». *La Publicidad*. 22/03/1921: 1 (Ideari bàrbar); «Montjuïc i el Passeig de Gràcia». *La Publicidad*. 25/06/1920: 1 (Ideari bàrbar); «Visió de la platja urbana». *La Publicidad*. 21/12/1921: 1 (Ideari bàrbar)
41. «Compensació.» *La Publicidad*. 16.12.1921: 1 (Ideari bàrbar)
42. «Els burinots de la Música de Càmera». *La Publicidad*. 14/03/1921: 1 (Ideari bàrbar); «Paraules de resposta a una postal un poc arbitrària». *La Publicidad*. 05/07/1921: 1 (Ideari bàrbar)
43. «Comiat». *El Poble català*. 18/04/1914: 1 (Ideari barbre)
44. Vegeu, per exemple: «La vivor ciutadana». *El Poble català*. 11/03/1914: 1; «Antifeminisme actual». *La Publicidad*. 17/11/1920: 1 (Ideari bàrbar)
45. Vegeu, per exemple: «Les humils joguines d'una humil botiga». *La Publicidad*. 03/01/1922: 1 (Ideari bàrbar); «Les joguines», «Compensació.» *La Publicidad*. 16.12.1921: 1 (Ideari bàrbar); Una heroïna. *La Veu de Catalunya*. 14/05/1933: 14 (Impromptu); «Els estels». *La Veu de Catalunya*. 21/05/1933: 14 (Impromptu)
46. Vegeu, per exemple: «Compensació.» *La Publicidad*. 16/12/1921: 1 (Ideari bàrbar); «La tragèdia d'un motor de sang». *La Veu de Catalunya*. Especificament sobre les curses de braus: «Fragment d'una epístola al meu oncle Espriu». *El Poble català*. 15/03/1914: 1 (Ideari barbre); «un mico». *El Poble català*. 09/04/1914: 1 (Ideari barbre)
47. «Un altre món». *La Publicidad*. 04/08/1921: 1 (Ideari bàrbar); «Fragment d'una epístola al meu oncle Espriu». *El Poble català*. 15/03/1914: 1 (Ideari barbre)
48. «Senyals del temps». *La Publicidad*. 09/10/1920: 1 (Ideari bàrbar)
49. «La broma de «Le petit marsellais». *La Publicidad*. 30/03/1922:1 (Ideari bàrbar)
50. «Un consentimiento». *La Veu de Catalunya*. 09/07/1926: 5 (Impromptu); «La razzia de la Protectora». *La Publicidad*. 27/10/1921: 1 (Ideari bàrbar)
51. «Melitonades». *La Publicidad*. 20/02/1922: 1 (Ideari bàrbar). «La Gresca del Ritz». *La Publicidad*. 05/04/1922: 1 (Ideari bàrbar)
52. «La bandera». *La Publicidad*. 19/04/1921: 1 (Ideari bàrbar); «La sopa d'all». *La Veu de Catalunya*. 28/10/1925: 5 (Impromptu)
53. Recollit per: Fonalleras, Josep M. ; «Tornen els Bertrana». *El Punt Avui*. 3/02/2017
54. «El defecte de l'»Eugenismo». *La Publicidad*. 04/04/1921: 1 (Ideari bàrbar); «El proer hospitalari». 27/09/1921: 1. *La Publicidad*. (Ideari bàrbar)
55. «La caritat». *La Publicidad*. 04/01/1921: 1 (Ideari bàrbar); «Al reivindicador de l'home i la naturalesa.» *La Publicidad*. 01/02/1921: 1 (Ideari bàrbar)
56. Lanao, Pau... (vegeu nota 3)
57. «Què en farem de la nostra pietat i dolcesa franciscanes» a: «Compensació». *La Publicidad*. 16/12/1921:1 (Ideari bàrbar). Vegeu també: «Francicanisme». *La Publicidad*. 25/11/1921: 1 (Ideari bàrbar); «L'orenetta i jo». *La Publicidad*. 17/05/1928: 1 (Ideari bàrbar)
58. «M'ha semblat que, tanmateix, algun ésser vivent em feia la deguda justícia en creure'm inofensiu». «L'orenetta i jo». *La Veu de Catalunya*. 17/05/1928: 1 (Impromptu)
59. «Els dilluns són carregosos». *La Publicidad*. 11/10/1920: 2 (Ideari bàrbar)
60. «Montjuïc i el Passeig de Gràcia», «Sociologia progressiva». *La Publicidad*. 30/09/1920: 1 (Ideari bàrbar); «Els pardals». *La Publicidad*. 13/11/1920: 1 (Ideari bàrbar), «L'urg del pegots». *La Publicidad*. 13/03/1922: 1 (Ideari bàrbar)
61. «Els porters també». *La Publicidad*. 16/10/1920: 1 (ideari bàrbar); «Els fadrins barbers de Balaguer». *La Publicidad* 30/11/1920: 1-2 (Ideari bàrbar); «Un apòstol despacientat2. *La Publicidad* 09/11/1920: 1 (Ideari bàrbar); «Sindicat del ram de l'abecedari». *La Publicidad*. 15/11/1920:1 (Ideari bàrbar)
62. «On se parla una mots sobre cert manifest vibracionista». *La Publicidad*, 10/02/1921: 1 (Ideari bàrbar)
63. «El defecte de l'»Eugenismo». *La Publicidad*. 04/04/1921: 1 (Ideari bàrbar); «La Cadena supersticiosa». *La Publicidad*. 02/12/1921:1 (Ideari bàrbar)
64. [sense títol]. *El Poble català*. 25/02/1914: 1 (Ideari barbre)
65. «De bella arribada». *La Veu de Catalunya*. 12/07/1936: 7 (Impromptu)
66. «Repàs». *La Publicidad*. 04/04/1922: 1 (Ideari bàrbar)
67. «Filosofies menors». *La Veu de Catalunya*. 24/11/1935: 10 (Impromptu)

Jaume Rufí i Pagès
Universitat de Girona. Biblioteca